

УДК 339.188.4

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ ПІДПРИЄМСТВА

**Биба В.В., к.т.н., доцент кафедри економіки підприємства та
управління персоналом; Махічева П.В., студентка**

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,
Полтава, Україна

Стаття присвячена питанню ефективного використання матеріально-технічної бази підприємства. Дослідження полягає у формуванні та обґрунтуванні цілей, пошуку алгоритму визначення ефективності використання матеріально-технічної бази підприємства. Результатом дослідження є ряд пропозицій та заходів, які можуть вплинути на підвищення ефективності використання матеріально-технічної бази підприємства.

Ключові слова: ефективність діяльності підприємства, матеріально-технічні ресурси, виробничі фонди, матеріально-технічна база, стратегія підприємства.

Биба В.В., Махичева П.В. Эффективность использования материально-технической базы предприятия.

Статья посвящена вопросу эффективного использования материально-технической базы предприятия. Исследования заключается в формировании и обосновании целей, поиска алгоритма определения эффективности использования материально-технической базы предприятия. Результатом данного исследования есть ряд мер и предложений, которые могут повлиять на повышение эффективности использования материально-технической базы предприятия.

Ключевые слова: эффективность деятельности предприятия, материально-технические ресурсы, производственные фонды, материально-техническая база, стратегия предприятия.

V. Byba, P. Makhicheva. Efficiency of use of material and technical base of the enterprise.

The article deals with the issue of efficient use of material and technical base of the enterprise. Material and technical base of the enterprise – a set of means of production that are in the form of real assets and ensure the efficient operation of all structural divisions. Efficiency of use of material and technical base of the enterprise – determining the relation of the result to the expenditure provided been received. It makes sense to create marketing service for the enterprise, the main function of which is market research, and hence the search for new customers; introduction of emergency saving material resources, especially energy, that established a system of more efficient use of resources and will reduce the fixed costs. Efficiency of use of material and technical base of the enterprise with minimum costs for its maintenance and service is the main strategic goal of the management material and technical base. This study is to establish and justification goals, searching algorithm for determining the efficiency material and technical base of the enterprise. The research has a number offers and measures which may affect the improve the efficiency of material and technical base of enterprises.

Keywords: efficiency of the company, material and technical resources, production funds, material and technical base, the strategy of the company.

Постановка проблеми. В сучасних умовах, що виникають в країні важливою основою для забезпечення життєдіяльності та зростання ефективної діяльності національних товаровиробників є мобілізації усіх наявних резервів. Одним із методів, що може допомогти цьому є раціональне використання наявних у підприємства ресурсів усіх видів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичну основу поняття «матеріально-технічна база підприємства» досліджували такі вчені як Афанасьєв М., Гончаров А., Грицюк Е.О., Заїнчковський А.О., Ляшенко А.Ф., Манів З., Осипов В., Чаюн І., Шваб Л., Швець І., та інші.

Ефективність використання матеріально-технічної бази підприємства багато в чому залежить від обраної підприємством стратегії та максимальному значенні показника фондівіддачі порівняно з конкурентами [1]. Таким чином, матеріально-технічна база підприємств є складовою частиною всього господарства країни, яка визначає ефективність діяльності суб'єктів. Тому забезпечення необхідною кількістю матеріально-технічних ресурсів є першочерговим завданням кожного підприємства [2].

Метою статті є пошук алгоритму визначення стану матеріально-технічної бази підприємства та пропозиції щодо підвищення її використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне виробництво являє собою складний процес, що функціонує при постійному і своєчасному забезпеченні його засобами виробництва (сировиною, матеріалами, паливом, електро- та теплоенергією, машинами та обладнанням), необхідними для виготовлення продукції, наданні послуг або виконання інших робіт.

В умовах ринку важливе значення має закупівля найбільш економічних видів сировини і матеріалів, ресурсозберігаючої техніки, забезпечення збереження матеріальних цінностей, залучення в оборот промислових відходів і вторинної сировини. Всі організаційні і технічні операції з придбання необхідних матеріально-технічних ресурсів становлять комерційну діяльність підприємства. Така діяльність враховує співвідношення між попитом і пропозицією, види і рівень ринкових цін, розміри націнок на послуги постачальницько-збутових організацій [3].

Проблемам і підходам щодо організації та ефективного використання матеріально-технічної бази (далі МТБ) присвячено багато праць вітчизняних вчених. Так, Заїнчковський А.О. розглядав основні виробничі фонди як матеріально-технічну базу підприємства [4]. Автори Грицюк Е.О. та Ляшенко А.Ф. розглядають матеріально-технічну базу підприємства не як просту суму ресурсів чи речових елементів, що відрізняються за призначенням чи технічним рівнем [5].

Матеріально-технічна база підприємства – сукупність засобів виробництва, що виступають у формі реальних активів та забезпечують ефективне функціонування усіх структурних підрозділів підприємства.

В умовах ринку важливе значення має закупівля найбільш економічних видів сировини і матеріалів, ресурсозберігаючої техніки, забезпечення збереження матеріальних цінностей, залучення в оборот промислових відходів і вторинної сировини. Всі організаційні і технічні операції з придбання необхідних матеріально-технічних ресурсів становлять комерційну діяльність підприємства [6].

Матеріально-технічні ресурси є складовою частиною оборотних засобів підприємства.

Важливо розуміти, що матеріально-технічне забезпечення багато в чому визначає якість процесу переробки входу системи у її вихід – готовий продукт. При низькій якості входу системи неможливо одержати високу якість її виходу. З цього випливають основні цілі матеріально-технічного забезпечення виробництва:

- своєчасне забезпечення підрозділів підприємства необхідними видами ресурсів необхідної кількості і якості;

- поліпшення використання ресурсів, підвищення продуктивності праці, фондівіддачі, скорочення тривалості виробничих циклів виготовлення продукції, забезпечення ритмічності процесів, скорочення оборотності оборотних коштів, повне використання вторинних ресурсів, підвищення ефективності інвестицій;

- аналіз організаційно-технічного рівня виробництва та якості продукції у конкурентів постачальника і підготовка пропозицій щодо підвищення конкурентоспроможності поставки матеріальних ресурсів або зміну постачальника конкретного виду ресурсу.

Основними складовими матеріально-технічної бази підприємства можна назвати сировину, матеріали, комплектуючі, покупне технологічне обладнання і технологічне оснащення, нові транспортні засоби, вантажно-розвантажувальне

обладнання, обчислювальна техніка та інше обладнання, покупні паливо, енергія, вода [7].

У сучасних умовах за різних впливів зовнішнього середовища на діяльність підприємства стратегічне планування МТЗ має передбачити заходи для забезпечення гнучкості та швидкої реакції на зміну умов МТЗ, визначити обсяги й напрями інвестицій на ці цілі.

Поточне планування передбачає забезпечення виробничої операційної діяльності всіма видами матеріальних ресурсів на плановий рік. Метою оперативного планування є координація руху матеріальних ресурсів між різними підрозділами підприємства, регулювання та контроль за запасами матеріалів [8].

Завдання визначення потреби в ресурсах та розрахунок кількості замовлень розв'язується значною мірою ще на стадії планування потреби ресурсів, яке має оптимізувати ритмічність постачання та мінімізацію складських запасів. Розрахунок потреби в закупівлях матеріалів здійснюється за формулою:

$$ПМ = ВМр + ПМЗн + ПМЗк \quad (1.1)$$

де $ПМ$ – потреба в матеріалах;

$ВМр$ – витрати матеріалів у розрахунковому періоді;

$ПМЗн$, – перехідний запас матеріалів на початок розрахункового періоду;

$ПМЗк$ – перехідний запас матеріалів на кінець розрахункового періоду.

Економічне значення матеріально-технічного забезпечення підприємства заключається в тому, щоб забезпечити:

- визначення поточної і перспективної потреби підприємств та їхніх структурних підрозділів у матеріальних ресурсах;
- вивчення джерел забезпечення матеріальними ресурсами;
- пошук найбільш вигідних постачальників і укладення з ними договорів;
- організація доставки матеріальних ресурсів до місця споживання;
- вхідний контроль якості сировини та матеріалів;
- раціональне та економне використання матеріальних ресурсів;

- розробка шляхів поліпшення використання місцевої сировини й матеріалів, відходів виробництва;
- організація правильного зберігання матеріальних цінностей;
- оптимізація обсягів постачання матеріально-технічних ресурсів;
- розробка економічно обґрунтованих нормативів запасів, контроль за їхнім станом;
- запобігання утворенню понаднормативних і надмірних запасів цінностей та ін. [9].

Ефективність використання матеріально-технічної бази підприємства – визначення відношення отриманого результату до витрат, що забезпечили його отримання.

Розробка стратегії має за мету самостійний вибір напрямків господарської діяльності, враховуючи умови зміни оточуючого середовища та досягнення цілей, що стоять перед ним [10].

Існують різні сучасні підходи щодо оцінювання ефективності використання матеріально-технічної бази, але для проведення більш детальної аналітичної оцінки ефективності використання матеріально-технічної бази можна виділити та використовувати певну систему показників, яку можна розділити на такі групи:

- показники ефективності стану та відтворення матеріально-технічної бази;
- показники ефективності використання матеріально-технічної бази (узагальнюючі показники та коефіцієнти використання устаткування та виробничих площ).

Зазвичай вищенаведені показники розділяють на групи узагальнюючих показників, показників технічного стану та часткових показників .

До узагальнюючих показників слід віднести фондівдачу, фондомісткість, фондоозброєність та рентабельність основних активів.

До показників технічного стану належать механоозброєність, матеріалівдача, матеріаломісткість, коефіцієнти технологічного оснащення

виробництва, використання устаткування, екстенсивного завантаження виробництва.

До часткових показників ефективності використання матеріально-технічної бази підприємства слід віднести коефіцієнти інтегрального завантаження устаткування та коефіцієнт змінності робочого устаткування.

Аналіз цих показників необхідно здійснюється в такій послідовності:

- вивчається динаміка показників;
- визначається сума економії матеріалів внаслідок зниження матеріаломісткості або сума перевитрат в результаті підвищення матеріаломісткості;
- розраховується вплив зміни ефективності використання матеріалів на обсяг продукції;
- визначаються резерви підвищення ефективності використання матеріалів і резерви можливого збільшення обсягу продукції, внаслідок більш ефективного використання матеріалів.

Мета аналізу ефективного використання матеріально-технічних ресурсів полягає в одержанні найбільш інформативних ключових параметрів, які дають об'єктивну й точну оцінку наявності в підприємства різних видів матеріальних ресурсів з погляду забезпечення його конкурентоспроможності, уможливають оцінку ефективності управлінських рішень щодо формування портфеля замовлень на матеріальні ресурси, виявлення резервів підвищення ефективності використання ресурсів, розробку заходів для їх мобілізації [11].

Так як основу матеріально-технічної бази підприємств складають обладнання та техніка, доцільно запропонувати ряд заходів, що можуть підвищити її ефективність:

- ввести систему щомісячних профілактичних оглядів обладнання з ціллю виявлення несправностей та своєчасного їх усунення для забезпечення безперебійності технологічного циклу;
- ввести практику щотижневого контролю за станом виробничого обладнання;

- систематично проводити якісний ремонт обладнання для відновлення втрачених внаслідок фізичного зносу;

- проводити щорічне відновлення 10 – 12% морально застарілого обладнання, так як прийнято в міжнародній практиці, для підвищення прогресивності матеріально-технічної бази.

Також доцільним буде створення на підприємстві маркетингової служби, головною функцією якої є дослідження ринку, а отже пошук нових замовників; впровадження режиму надзвичайної економії матеріальних ресурсів, в першу чергу енергетичних, що запровадить систему більш ефективного використання ресурсів і призведе до зменшення постійних витрат.

Висновки. Отже оцінка ефективності матеріально-технічного забезпечення є важливою складовою системи МТЗ як такої. Не достатньо побудувати систему управління запасами підприємства але ще необхідно оцінити на скільки ця система ефективна і виявити найбільш слабкі її місця. Ефективне використання матеріально-технічної бази з мінімальними витратами на її утримання та обслуговування є основною стратегічною метою управління матеріально-технічної бази. Розробка стратегії має за мету самостійний вибір напрямків господарської діяльності, враховуючи умови зміни оточуючого середовища та досягнення цілей, що стоять перед ним.

Список літератури:

1. Мідляр А.К. Стратегія управління матеріально-технічною базою підприємства: дис. канд. екон. наук: 08.00.03 / Мідляр Алла Константинівна. – К., 2011.

2. Васюта В.Б. Підвищення ролі матеріально-технічної бази як фактор ефективного функціонування підприємства [Електронний ресурс] // В.Б. Васюта, А.Г. Кирпань. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/39_VSN_2014/Economics/10_182500.doc.htm.

3. Карпій Т.В. Економіка, організація і планування промислового виробництва: Учеб. посібник/Т.В. Карпій, Л.С. Лазученкова. – Мінськ: Дизайн ПРО, 2001. – 282 с.

4. Теоретичні аспекти та методологічні передумови визначення ефективності виробництва / А.О. Заїнчковський // Наук. пр. Нац. ун-ту харч. технологій. – 2010. – № 33. – С. 106 – 109.

5. Грицюк Э.О. Системно-ориентированное управление материальными затратами предприятия / Грицюк Э.А., Ляшенко А.Ф., Когут Ю.В. // Научный вестник Черновицкого торгово-экономического института. – Черновцы: ЧТЭИ КНТЭУ, 2014.

6. Галушка З.І. Стратегічний менеджмент: навч.-метод. посібник / З.І. Галушка, І.Ф. Комарницький. – Чернівці: Рута, 2006. – 248 с.

7. Герасименко А.Г. Аналіз і контроль концентрації суб'єктів господарювання: підручник / А.Г. Герасименко. – К.: Патерик, 2014. – 484 с.

8. Шарко М.В. Економіка підприємства: навч. посіб. / М.В. Шарко. – К.: Ліра-К, 2014. – 436 с.

9. Мороз В.С. Організація виробництва: навч. посіб. / В.С. Мороз, А.С. Тельнов. – К.: Ліра-К, 2015. – 256 с.

10. Кривов'язюк І.В. Економічна діагностика: навч. посіб. / І.В. Кривов'язюк. – К.: Ліра-К, 2013. – 450 с.

11. Чорна І.О. Ефективність використання основних виробничих фондів та розроблення пропозицій щодо її поліпшення / І.О. Чорна // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2009. – №2. – С. 212 – 216.